

Schaap

toegestaan? Er zijn vele en sterke argumenten voor het bevorderen daarvan. Wij moeten zo'n nieuwe ontwikkeling niet alleen kritisch benaderen, maar ook positief. Er moeten nieuwe technische ontwikkelingen worden geïntegreerd, maar wel van uit het gezichtspunt dat zij dienstbaar moeten zijn aan het leven. Dat is wat de biologische landbouw eigenlijk wil.

De heer **Schaap** (VVD): Ja, maar de andere landbouw wil dat ook. En transgene modificatie is ook biologie. Ik ben benieuwd of de minister hierover enige beschouwingen wil geven en vraag haar of zij bereid is om deze technologieën een extra impuls te geven.

Over structuurontwikkelingen in de land- en tuinbouw en daartoe te voeren beleid merk ik het volgende op. De naoorlogse stroomversnelling in de agrarische sector heeft een sterke impuls gekregen via het zogenaamde structuurbeleid. De overheid ontwikkelde een integraal perspectief voor de land- en tuinbouw en zette daar een groot aantal instrumenten voor in. Het perspectief was een modern gezinsbedrijf met rationele productiemethoden en voldoende groeipotentieel. Met name het instrument landinrichting heeft ingrijpende gevolgen gehad. Overigens heeft dit instrument voortdurend veranderingen ondergaan en intussen een ecologische gedaante gekregen. De overheid heeft nog altijd bemoeienis met deze structuurinstrumenten. Op veel terreinen, zoals voorlichting en marktwerking, hebben het bedrijfsleven en de markt het structuurbeleid echter geabsorbeerd. Ook de publiekrechtelijke structuur die dit alles vanuit de sector moest begeleiden is intussen losser geworden. Verwezen zij naar het verdwijnen van het Landbouwschap. Wat mij betreft, mogen overigens ook de resterende publiekrechtelijke organen worden opgesplitst tussen overheid en bedrijfsleven en dus verdwijnen. Stimulansen vanuit de overheid blijven echter geboden. Het agrarische onderwijs en onderzoek mogen wat de VVD betreft worden versterkt omwille van een moderne agrarische kolom. Ik verwijs naar mijn pleidooi voor nieuwe technologieën. Het terugdringen van de overspannen bureaucratie in deze sector zal voor ieder een zegen zijn, ook voor de overheid zelf. De wijze waarop thans met stimuleringsregelingen en handhaving van de regelgeving wordt omgegaan, werkt eerder verlamdend dan bevorderend voor de sector. Dit komt de door de overheid geformuleerde doelen niet ten goede. De kolom van toelevering, verwerking en afzet van agrarische producten is volop in beweging en houdt onze agrarische sector concurrerend.

Resten het perspectief voor het agrarische bedrijf zelf en de inpassing in het Nederlandse platteland. Er is nog altijd sprake van een stroomversnelling in de ontwikkelingen. De uittocht uit de land- en tuinbouw is groot en groeit zelfs in relatieve zin door vroegtijdige bedrijfsbeëindiging en het ontbreken van opvolgers. De schaalvergroting gaat dan ook versneld door. Moet de overheid daarin nog sturen? Moet de overheid nog iets zeggen over de agrarische bedrijfsstructuur en moet zij structuurinstrumenten inzetten om een bepaald perspectief te bevorderen of laten wij dit over aan autonome impulsen, zoals die uit de markt, en ontwikkelen wij daaromheen uitsluitend nog ad-hocbeleid als zich een knelpunt voordoet? Ad-hocbeleid speelt veelal in op de waan van de dag en stuurt niet werkelijk, maar is soms zelfs tegenstrijdig. Dat is bedenkelijke kant ervan. Vanwege het klimaat moeten de koeien worden

opgeruimd, omwille van het landschap moeten ze de wei weer in. Omwille van diergezondheid en milieu moeten dieren onder volledig beheerste omstandigheden worden gehouden, omwille van het welzijn moet de veehouderij worden opengegooid. Plotseling woedt er een discussie over megastallen. Hoe daarop in te spelen?

Zonder een goed onderbouwd perspectief is planvorming voor de ruimtelijke ordening in al haar facetten een hachelijke zaak. Ik heb het meegemaakt in discussies over de invulling van het reconstructiebeleid. Het waren langdurige beschouwingen over de vraag voor welke bedrijfsgrootte er ruimte gecreëerd moest worden: 60, 70, 80 melkkoeien? Voordat dergelijk beleid geëffectueerd kan worden, ontwikkelen zich bedrijven van 300 melkkoeien, zo niet nog groter. Hetzelfde geldt voor de intensieve veehouderij. Harde eisen met het oog op voedselveiligheid, diergezondheid, dierenwelzijn, logistieke efficiency, het verwerken en benutten van mest alsmede het realiseren van een goede concurrentiepositie dwingen als het ware tot het opzetten van megastallen. Ook landschappelijk kunnen daarmee grote voordelen worden gerealiseerd. Nu echter ploft deze discussie onverwacht in de publieke arena, met alle gebruikelijke reflexen van dien: taboes, nimby-gedrag en ga zo maar door. Moeten de actuele en gewenste ontwikkelingen niet eens helder op een rij worden gezet? Als dit niet gebeurt, lopen wij het risico dat de zogenaamde politieke sturing niet alleen in de marge terechtkomt, maar daar ook haar heil zoekt. Eigenlijk gebeurt dit al. Een groot deel van de structuurdiscussies in allerlei gebiedsprocessen betreffen landbouwbedrijven in de nichesfeer, zoals zorgboerderijen, streekproducten en wat dies meer zij. Dat is prima, maar veel meer dan boeiend en welkom gesleuteld in de marge levert dit niet op. Hoe intussen om te gaan met de snel groeiende professionele bedrijven? Wordt het niet tijd om ons nog eens te bezinnen op een toekomstgericht structuurbeleid voor de Nederlandse land- en tuinbouw, een beleid dat sturend inwerkt op andere planfiguren in de ruimtelijke omgeving en waarvoor de overheid ook adequate instrumenten ontwikkelt? De VVD-fractie zou de minister ook hierover graag horen.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Willems, die zijn maidenspeech zal houden.

De heer **Willems** (CDA): Voorzitter. Ik heb met grote belangstelling kennisgenomen van de voorgenomen plannen die de minister in de begroting van LNV heeft neergelegd. Zoals reeds besproken, zullen wij niet met haar over de details van de begroting spreken, maar een aantal thema's met haar bespreken die ons als CDA-fractie na aan het hart liggen. Ik richt mij met name tot u, mevrouw de voorzitter, met enkele vragen over het thema mondiale ontwikkelingen in de landbouw – waaronder vragen over biobrandstoffen – en het thema Europees landbouwbeleid of liever het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid om dan af te dalen of, zo u wilt, op te stijgen naar Nederland en te spreken over de klimaatvragen die verband houden met de landbouw. Daaronder vallen vragen over het innovatiebeleid. Tot slot maak ik een afsluitende opmerking over het beleid inzake dierenwelzijn.

Allereerst snijd ik mijn geloofsbrief rondom landbouwvragen aan, aangezien dit ook de eerste keer is dat ik mij formeel tot u, mevrouw de voorzitter, en de collega's mag richten. Mijn eerste ervaring – naast kleinzoon te zijn van een veehouder en groenteboer – deed ik op toen mijn goede vriend in het dorp op mijn stukje land in de Alblasserwaard, dat sinds een jaar in mijn bezit was – wij spreken over 1975 – 4 mooie Connemara pony's had staan. U weet misschien wel dat dat heel mooie, bijna Arabische minipaarden uit het noordwesten van Ierland zijn. Welnu, een van deze mooie pony's was in de sloot beland. Mijn vriend, die eveneens ingenieur was en weinig met het land van doen had, bedacht dat wij het goede dier met veel touwen, katrollen en een auto, een 2CV wel te verstaan, uit de sloot moesten trekken. Na een uur modderen, stelde ik voor om de lokale veehouder om advies te vragen. U weet: advies vragen doen ingenieurs niet zo gauw. Wel, na nog zo'n 15 minuten modderen, was er veel modder maar geen pony uit de sloot. Toen hebben wij toch maar de veehouder geroepen. Hij heeft, na het geheel aan te zien, eerst tien minuten onbedaarlijk dijenkletsend staan lachen. Vervolgens nam hij een touwtje van 80 centimeter, bond dat aan het halster van ons edele minipaard en ging met het paard in de sloot lopen. Zowaar, het toch wel verzwakte beest sprong er zelf uit toen het wat meer vaste grond onder de voeten kreeg. De moraal van dit verhaal: vraag altijd aan hen die het beter weten. Ik heb in de jaren die erop volgden veel gevraagd en veel wijze lessen gehad. Ons verblijf op dit mooie platteland heeft veel mooie jaren geduurd met pony's, schapen, kalveren, kippen en een hond. Sommige waren er om van te eten en sommige om met ons te werken. Onze kinderen hebben met ons genoten van het leven op het land, de door God geschonken natuur.

Later heb ik vele malen de ondernemersfilosofie van de individuele landbouwer in mijn werk binnen een grote olie- en chemie maatschappij gebruikt: let op de kleintjes, wat brengt het op en ga goed om met de natuur. Welnu, zie hier mijn beginnende "credentials" in de landbouwsector.

Eerst de wereld. Recentelijk heeft zich een ware prijsexplosie voorgedaan in de wereldlandbouwprijzen. In dollarlanden komt zij nog harder aan dan in Europa omdat de dollar ook zwakker geworden is. Voedselvoorziening wordt in de komende jaren een belangrijke kwestie. Daarbij rijst allereerst de vraag of de naam van het departement van de minister: Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit nog wel de uitdagingen dekt. Valt niet te overwegen om te spreken van "ministerie van Duurzame Voedselvoorziening en Natuurbeheer"? Gaarne krijgen wij van de minister een reactie op deze suggestie. Het gaat tenslotte om goede voorlichting aan de burger en daar is de minister een groot voorstander van.

Geschat wordt dat de wereldbevolking van zo'n 6 miljard tot 9 miljard in 2050 toeneemt. Het verbruik van granen en vlees is de laatste decennia gestegen met niet meer dan de groei van het BNP in de wereld. Dat is niet genoeg om de honger de wereld uit te helpen. Voorts at de gemiddelde Chinees in 1985 zo'n 20 kilo vlees per jaar; nu is dat 50 kilo vlees per jaar. Het is niet uitgesloten dat dit toeneemt tot bijvoorbeeld het niveau van Nederland met 84,5 kilo per jaar in 2006. Vleesproductie legt nu eenmaal een veel groter beslag op het landbouwareaal dan graanproductie.

Prijzen zijn de laatste jaren gestegen en de graanprijzen zullen in reële termen met zeker 20% stijgen. Overigens lagen alleen al in 2007 de prijzen zo'n 50% boven die van 2006. Dezelfde stijging trad ook op voor melkprijzen in Nederland. Dat is goed nieuws voor de boeren en ik merk dat de veehouders bij mij in de buurt iets meer lucht hebben in hun inkomensituatie. Dit was hard nodig, want velen stond het water aan de lippen. Zij stonden de laatste jaren onder zware economische en psychische druk. Overigens geldt dit niet voor de varkenshouderij, voor de kalvesector en voor de tomatentelers. Voor deze sectoren is de situatie nog niet best. Hoe ziet de minister de toekomst van deze sectoren?

Hoe zal een en ander zich wereldwijd verder ontwikkelen? Volgens de Wereldbank leven 3 miljard mensen in landelijke gebieden van wie 2,5 miljard actief zijn in de landbouw. Tot deze 3 miljard moet tevens 75% van de armste bevolking ter wereld gerekend worden. In principe zullen de landbouwers voordeel hebben van de hogere prijzen. Dit geldt echter niet voor de importeerende landen. Landen als Japan, Mexico en Saudi-Arabië kunnen dit wel hebben. Zij hebben hun andere sterke punten die dit kunnen opvangen. Landen als Bangladesh, Nepal, Benin en Niger zullen het echter aanzienlijk moeilijker krijgen. Dit blijkt al uit het feit dat het World Food Programme zijn operationele kosten de afgelopen jaren met zo'n 50% aanzienlijk zag stijgen. Bovendien zitten de stromen voedselhulpprogramma's op het laagste niveau sinds 1973.

Alles wijst er dus op dat voedselvoorziening, en daaraan gekoppeld watervoorziening, een zeer belangrijke uitdaging is. Ik vraag de minister in hoeverre het ministerie van LNV bijdraagt aan de millenniumdoelen ten aanzien van het voedselprogramma. In hoeverre kan Nederland, los van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, toch extra maatregelen nemen als de doelen mogelijk niet worden gehaald? Hoe ziet zij de samenwerking met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking in dezen?

Vanwege het eerder genoemde extra landbouwareaal voor vleesproductie, zullen voorstellen over vleesconsumptie maatregelen erg gevoelig liggen. Ligt op dit punt uiteindelijk niet een sturende taak voor de overheid binnen met name EU-verband? Hieraan gekoppeld is de vraag wat het beleid is van de minister om de uitbreiding van potentieel landbouwareaal in Oost Europa binnen en buiten de EU te steunen. Er is immers nog steeds sprake van een groeiende vraag naar voedsel. In India schijnt de groei de laatste jaren nog sterker te zijn dan in China. In die zin staat ons nog wel wat te wachten. Binnen vele sectoren heeft men dit niet voorzien. Binnen de olie-industrie – ik heb jarenlang gewerkt binnen deze sector – heeft men niet voorzien dat de groei de komende jaren zo sterk zou zijn, gelet op de schattingen van 7 à 8 jaar geleden. Ik denk dat wij met voeding dezelfde kant zullen opgaan.

De tweede belangrijke ontwikkeling is de groeiende vraag naar energie en de noodzaak om te komen tot verduurzaming van ons energieverbruik. Landbouwgewassen zullen hierin een sterkere rol gaan spelen. De verwachting is echter dat hun aandeel wereldwijd niet zal groeien en dat de groei van het totale energieverbruik met zo'n 1,6% per jaar zal bijhouden. Dit betekent overigens nog wel een verdubbeling rond 2050 en dus een behoorlijk extra belasting van de landbouw. De grote

Willems

technische vraag die zich hierbij voordoet, is die van de zogenaamde eerste en tweede generatie biobrandstoffen. Welk beleid moet ontwikkeld worden om de groei van de eerste generatie tegen te gaan en van de tweede generatie te bevorderen? Ik denk dan met name aan beleid in Nederland in samenwerking met haar collega van VROM.

De grote uitdaging is om te voorkomen dat het landbouwareaal niet ten gunste van de rijken wordt aangewend in de vorm van energievoorziening en daarmee ten koste gaat van de armen in de wereld aan wie voedsel ontnomen wordt. Onze fractie is benieuwd hoe de minister denkt dat haar inbreng in de Europese discussie ertoe zal bijdragen dat niet wordt toegegeven aan de wens van de landbouw om op dit punt onverstandig te groeien, maar dat gehandeld wordt met verstand en met begrip voor deze mondiale uitdaging.

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid heeft tientallen jaren zijn waarde heel duidelijk bewezen. Het is na het Europese kolen- en staalbeleid de tweede of, zo men wil, de derde pijler van het Europese beleid geweest. Het Europese landbouwbeleid is in de afgelopen eeuw onmiskenbaar het voorbeeld geweest van effectieve samenwerking. Nog altijd wordt zo'n 40% van de Europese begroting besteed aan het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Dat is overigens inclusief natuur. Het is verbazingwekkend dat er desondanks weinig debat is over Europa en over de legitimiteit van het EU-beleid. Overigens deelde de minister ons zelf al mee dat uit een recent uitgevoerd onderzoek door TNS NIPO blijkt dat 90% van de Nederlanders vindt dat de Europese landbouw "belangrijk" of "zeer belangrijk" is voor onze toekomst. We zullen dat debat dan in deze Kamer voeren vandaag.

Sprekend over de toekomst van het Europees landbouw beleid, vraag ik de minister om haar visie te schetsen op de ontwikkeling van de EU-bijdrage aan de Nederlands landbouw na 2013. Zal deze sterk verminderen, gelet op de wens om het totale budget voor landbouw en natuur op de EU-begroting te verminderen? Nu bedraagt dit nog zo'n 40%.

De Nederlands land- en tuinbouwsector is een van de meest innovatieve sectoren in Nederland. Niet voor niets vormt het een sleutelgebied binnen het Innovatieplatform. Met bijna 85.000 ondernemers in de primaire sector is het belangrijk voor Nederland. Ik vermeld dit nog maar eens, omdat wij de land- en tuinbouw in Nederland ondanks globalisering zullen moeten blijven koesteren naast de industrie. De Nederlandse land- en tuinbouw zal een grote rol blijven spelen in de mondiale voedselvoorziening, zeker daar waar het onze kennis op het gebied van duurzame en efficiënte landbouw en veeteelt betreft. Wij zullen daarom het Wageningen Universiteit Researchcentrum als wereldbekend kennisinstituut moeten blijven koesteren.

De land- en tuinbouwondernemers beheren ongeveer 70% van de Nederlands aardbodem. Het is dus niet verwonderlijk dat een integratie met het beheer van onze natuur voor de hand ligt en dat deze integratie in ieder geval de komende decennia blijvend is. Taken die van algemeen belang zijn in een dichtbevolkt land komen bij de landbouwer te liggen. Enerzijds zullen er grote bedrijven bestaan die voor 100% als landbouwbedrijf opereren op een Europese of mondiale markt. Anderzijds zal sprake zijn van kleinere gemengde bedrijven die zich impliciet ook met natuurbeheer bezighouden. Dit brengt

mij tot de volgende vragen. Hoe denkt de minister op dit punt sturend te kunnen werken teneinde een goede balans te houden? Denkt zij dat er werkelijk goede mogelijkheden zijn voor een goed gecombineerd bedrijf, waarbij het inkomen uit natuurbeheer ook echt bijdraagt? Vanuit de sector bereiken mij hierover namelijk sombere berichten.

Wij hebben in Nederland met de plannen voor de Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000 een duidelijke positie pro natuur ingenomen. Dat is goed. Sinds wij deze plannen hebben gemaakt is de wereldvraag naar voedsel sterk gegroeid. Is de minister, nu dus sprake is van voortschrijdend inzicht, nog steeds van mening dat het zinvol is om zoveel vruchtbaar land om te zetten in natuurgebied? Is de groei van natuurgebieden niet op een andere manier te verkrijgen, bijvoorbeeld door inpoldering? Plannen voor de Noordzee worden bestudeerd. Is de minister ervan overtuigd dat de betrokkenen inderdaad goed betrokken worden bij het maken van keuzes op dit gebied? Overigens doe ik niets af aan de principes van de Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000.

Ten aanzien van het gemeenschappelijk landbouwbeleid zijn er duidelijke afspraken gemaakt die leiden tot verandering in de hervormingen tot 2013. Het is de wens van de CDA-fractie dat tot 2013 niet wordt getornd aan de afspraken over de hervormingen van het EU-beleid. Kan de minister bevestigen dat de regering vasthoudt aan de afspraken tot 2013? Uit Frankrijk zijn immers stukken uitgelekt die impliceren dat er een Franse lobby aan de gang is om een en ander te wijzigen.

Voorts zijn we het met de minister eens dat specifieke plannen van de Commissie die door het kabinet worden ondersteund, namelijk volledige ontkoppeling van betalingen en regionalisatie van betalingen, een goede zaak zijn. Voorts ondersteunt onze fractie het instellen van een boven- en ondergrens aan inkomensondersteuning, hoewel ons inziens een ondergrens van € 100 wel wat aan de lage kant ligt. Ik denk dat administratieve lasten hiervan vaak een veelvoud zullen zijn.

In 2003 is een randvoorwaardenbeleid geïntroduceerd, ook wel aangeduid met de term "cross compliance". Toegekende inkomenssteun wordt gekoppeld aan de naleving van voorschriften op het gebied van milieu, dierenwelzijn en voedselveiligheid. Hiermee heeft binnen het gemeenschappelijk landbouwbeleid een nieuwe doelstelling zijn intrede gedaan, namelijk boeren de rol toekennen van beheerder van landschap en milieu. Met de minister hopen wij op een effectieve technische vereenvoudiging van deze "cross compliance" per 1 januari 2008. In een recent artikel in de NRC heb ik gelezen dat boeren nu vaak geen aanspraak maken op de subsidie voor agrarisch natuurbeheer, omdat ofwel de regels te gecompliceerd zijn ofwel de risico's te groot dat na zes jaar de subsidie terugbetaald moet worden. Ik vraag de minister hierop te reageren.

De verdere voortgang en liberalisering van de markt is een goede zaak. Nederland heeft vanwege zijn sterk innovatieve landbouwsector een voorsprong en zal zeker kunnen concurreren in de mondiale markten; toch gaat het niet gewoon maar om een consumentenproduct, maar om een product van levensbelang, namelijk ons voedsel. Het zou verstandig zijn om niet alle interventie-maatregelen overboord te gooien. Kan de minister bevestigen dat het de positie van dit kabinet is om te

Willems

pleiten voor het behouden van de mogelijkheid van een publieke noodvoorziening in geval van zeer ernstige marktverstoring van graan- en zuivelmarkt?

De CDA-fractie steunt van harte het laten verdwijnen van braaklegging als marktinstrument. Met de huidige en komende jaren te verwachten sterke wereldvoedselvraag is dit een instrument uit het verleden. De gedachten van het kabinet over modulatie zoals verwoord in de brief van de minister aan de Tweede Kamer van 7 december jongstleden kan onze fractie delen. Een verder verhoging van het bestaande verplichte modulatiepercentage van 5 naar 13 lijkt ons voorbarig, omdat het alleen maar betekent dat meer afgeweken wordt van de in 2005 gemaakte afspraken tot 2013 en dat was niet de bedoeling.

Ik maak nog een enkele opmerking over het thema innovatie rond biobrandstoffen en biotechnologie – wij noemen beide omdat er naast verschillen ook een duidelijke overlap is – en klimaatmaatregelen in de land- en tuinbouw. Ik begin met de biobrandstoffen.

Onze fractie sprak eerder al haar zorg uit over de sterke steun in een aantal EU-landen voor het invoeren van biobrandstoffen van de eerste generatie. Wij delen de zorg van velen dat toch van een verkapte landbouwsubsidie sprake lijkt te zijn en dat er grote vragen zijn of de klimaatdoelstellingen werkelijk worden gediend. Hoe denkt de minister daar samen met haar collega van VROM in verder te gaan? Moeten we nu toch naar de 5,75% bijmenging in brandstoffen in 2010 of lijkt het beter een pas op de plaats te maken bij de huidige 2% en de ontwikkelingen van de tweede generatie af te wachten?

Wij spreken over een overlap met biotechnologie omdat in de toekomst naast landbouwafval gewassen die wel gebruikt kunnen worden als brandstof door middel van gentechnologie tot grote verbetering kunnen komen die vervolgens met grotere efficiëntie tot biobrandstoffen kunnen worden herleid. Onze fractie heeft het standpunt van de collega van de minister over de trendanalyse in biotechnologie vernomen en wil graag weten of haar ministerie een actieve rol speelt in het selectief bevorderen van deze nieuwe technologie voor de landbouw, binnen de kaders van de zogenaamde EFSA, de European Food Safety Authority, die de Europese Commissie assisteert met adviezen over de ethiek van de gentechnologie. Hoe denkt de minister over de rol van de EFSA bij gewassen die niet voor de voedselketen gebruikt worden, maar voor de energieketen?

Voorts zien we grote ontwikkelingen in de reductie van energieverbruik in de landbouw. Ik heb in mijn vorige werkzame leven een actieve rol mogen spelen in het zogenaamde OCAP-project in het Westland, organic carbon dioxide for assimilation of plants, waarbij CO₂ van een raffinaderij de speciaal geproduceerde CO₂ in de kassen vervangt. Er ontstond op deze wijze een nettoreductie in CO₂-uitstoot.

Er is nog veel meer mogelijk en wij vragen ons dan ook af of er in de toekomst niet meer gelden juist vanuit het LNV-budget (ook EU-gelden) naar het project Schoon en zuinig moeten. 10 mln. lijkt mij nogal karig, vooral als men bedenkt dat er veel discussie is over de bijdrage van de land- en tuinbouw aan de CO₂ equivalent emissie in Nederland.

Een boeiende ontwikkeling is de zogenaamde energie producerende kas en wij begrijpen dat deze ontwikkeling volop gesteund wordt. Wij denken echter ook dat dit veel

harder kan. Daarnaast steunt het ministerie van Economische Zaken ook de verdere invoering van WKK-installaties. Nu zijn wij een groot voorstander van WKK-installaties, mits beide producten (elektriciteit en stoom) goed in de nabijheid gebruikt kunnen worden. Maar is er iemand die een afweging maakt tussen deze twee opties? Ik realiseer mij dat ze niet altijd uitwisselbaar zijn. In de toekomst zou er toch veel meer te zeggen zijn voor veel steun aan de energieproducerende kas in plaats van de energie gebruikende kas? Mijn vraag is in hoeverre er nu een integraal klimaatbeleid is in de landbouw voor de diverse sectoren.

Tot slot maak ik nog een enkele opmerking over het thema dierenwelzijn. De CDA fractie steunt de minister in haar aanpak van activiteiten rond dierenwelzijn. Voor het CDA zijn dieren levende schepselen waarvoor de mens verantwoordelijkheid draagt. We moeten zorgzaam met dieren omgaan en de belangen van dieren zorgvuldig afwegen tegen andere belangen zoals volksgezondheid, voedselveiligheid en economische duurzaamheid. Ver voordat zich een partij aandiende die zich specifiek richt op dierenwelzijn was onder andere het CDA reeds actief op dit terrein, getuige ook de vooraanstaande rol die Nederland in Europa heeft op dit gebied, zoals ik in het najaar ondervond tijdens mijn bezoek aan Brussel met enkele leden van beide Kamers der Staten-Generaal.

Met een goed beleid van people planet-profit – of moeten wij zeggen: people animal planet-profit, toch al een goed eind op weg in Nederland? – is mijn vraag of de minister niet met mij van mening is dat wij terug moeten naar een evenwichtige discussie rond dit thema die moet voorkomen dat de veehouder – die toch ook ons land beheert – al te vaak en volledig ten onrechte in een kwaad daglicht wordt gesteld.

Wij danken de minister voor de voorgelegde plannen en wachten met belangstelling de antwoorden van de minister af.

De voorzitter: Mijnheer Willems, van harte proficiat met uw maidenspeech over de thematiek die de vaste commissie voor Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, waarvan u vicevoorzitter bent, heeft gekozen bij de behandeling vandaag van de begroting van LNV.

U bent een Shellman pur sang, want vanaf het moment dat u afstudeerde in de chemische technologie aan de Technische Universiteit in Delft tot aan uw pensioen in augustus vorig jaar bent u in diverse functies werkzaam geweest voor deze multinational. Tussen 1970 en 1989 vervulde u binnen de sector chemie verschillende functies in Australië, Engeland en Nederland. Van 1989 tot 1993 was u directeur chemie van Shell Brazilië, vervolgens tot 1997 president van Shell Philippines, waarna – met als standplaats Londen – de benoeming volgde tot vicepresident Base Chemicals and Intermediates. Van oktober 2003 tot aan uw pensioen was u president-directeur van Shell Nederland BV.

Dit alles betekent overigens geenszins dat uw lidmaatschap van de Kamer uw eerste politieke ervaring is. U was van 1982 tot 1986 lid van de gemeenteraad van Ottoland. Verder bent u vooral de laatste jaren bijzonder actief geweest in een aantal adviesfuncties voor de regering. Zo was u lid van het Innovatieplatform, voorzitter van de Taskforce Energietransitie en bracht u advies uit aan de minister van VWS over veilig werken in de zorgsector. Daarbij vertaalde u overigens de slogan "je werkt hier veilig of je werkt hier niet", een Shell-

Willems

adagium naar ik mij herinner, naar de wereld van de ziekenhuizen. Uw huidige nevenfuncties getuigen evenmin van eenzijdigheid, want u bent onder andere lid van de raad van toezicht van Gevangenzorg Nederland, lid van de Commissie Uitdragen kernwaarden van de rechtsstaat en lid van de raad van toezicht van het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers.

Tijdens uw studie hebt u overwogen om een overstap te maken naar theologie, om dominee te kunnen worden. U hebt zelf in een publicatie gezegd dat rentmeesterschap een bijbels begrip is dat voor u een belangrijke drijfveer is. Dat is ook een van de uitgangspunten van uw partij, het CDA. Het duidt op het besef dat mensen geen eigenaar zijn van de aarde, maar deze te leen hebben gekregen, om er als rentmeesters mee om te gaan. Het begrip duidt ook op een goed omgaan met eigen talenten en die van anderen. Het schijnt mij toe dat u met uw denkwijze en met uw werkzaamheden hebt getoond, geen dominee te hoeven zijn om van rentmeesterschap te kunnen getuigen. Met al uw kennis en ervaring bent u van harte welkom in dit huis. Ik wens u heel veel succes.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Smaling, die zijn maidenspeech zal houden.

□

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Vandaag denk ik terug aan de dag waarop ik als 8-jarig jongetje uit Amsterdam door mijn ouders vriendelijk doch resoluut werd afgevoerd naar een ponykamp in Barneveld. Officieel om de vakantie door te brengen maar ook om mij een beetje te laten afharden op het platteland. Ik weet nog dat de cultuurschok enorm was, maar van korte duur. Vele vakanties hing ik er van de eerste tot de laatste dag rond en tot op de dag van vandaag kom ik er. Behalve pony's hield de familie er ook een melkveehouderij op na. Ik herinner mij de fascinatie voor de grupstal in de winters en wij sloten weddenschappen af welke koe het eerst haar staart zou optillen of een boer zou laten. Dat zoiets broeikasgassen opleverde, hield toen nog niemand bezig. Ook vond ik het niet vreemd dat de koeien een half jaar vastgebonden op één plek stonden of lagen. Als kind neem je de zaken zoals ze zijn.

Deze korte historie vormde de drijfveer voor een loopbaan op het gebied van landbouw en voedselvoorziening in Wageningen, bij het ITC in Enschede en in de tropen, met een zwaar accent op mijn geliefde Afrika ten zuiden van de Sahara. Een deel van die loopbaan vond plaats onder de bezielende leiding van uw souffleur op de tribune.

Het doet mij plezier om hier de degens te kruisen met een landbouwminister die ook de pony hoog in het vaandel heeft. De vorige spreker heeft daar ook al een tik van mee gekregen. Bovendien scheel ik slechts één dag in leeftijd met deze minister. Dat kom je niet vaak tegen en doet vermoeden dat je onder hetzelfde gesternte bent geboren, van dezelfde muziek houdt en wellicht over veel zaken dezelfde mening bent toegedaan.

Voorzitter, ik ga het niet hebben over de toch vrij schrijnende zaken die recent aan het licht zijn gekomen over de kwaliteit van het toezicht van de Voedsel en Warenautoriteit op veetransport en vleeskeuring. Wel

moet mij van het hart dat mijn fractie dit zeer ernstig vindt en uitermate slecht voor de reputatie van het ministerie en de sector, net nu wij weer een beetje uit de crisissfeer zijn. Eens te meer blijkt dat het onwenselijk is om economische belangen in één hand en binnen één departement te combineren met onafhankelijk toezicht op dierenwelzijn en voedselveiligheid. Waar ga ik het wel over hebben? Over de wereld, Europa en een beetje Nederland, zoals wij vandaag met elkaar hebben afgesproken.

Eerst een korte, technische amuse betreffende de begroting 2008 en met name de interne consistentie van dit document. Ik houd het kort. De minister schetst vijf vensters waardoor LNV voor de burger in zicht komt: groene economie, aandacht voor het dier, een mooi landschap, de waarde van onze aarde en lekker en gezond eten. Het budget wordt echter uitgezet over zeven vrij traditioneel geformuleerde beleidsartikelen. Daarbij raken die vijf vensters een beetje uit het zicht. Kan de minister het op een of andere manier beter op elkaar laten aansluiten, zodat het budget is gekoppeld aan de vensters?

Ik heb nog een tweede vraag. Er zijn allerlei programma's en budgetten die het niveau van een beleidsartikel en zelfs het departement overstijgen. De toelichting bij de begroting zou erg aan waarde winnen wanneer de lezer makkelijk kan schakelen tussen het nu gebodene en bijvoorbeeld de uitgaven voor het programma Schoon en Zuinig, het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG), de uitgaven in het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) en ook de oormerking van Europese fondsen, met name uit de tweede pijler, omdat die geïntegreerd zijn met nationale en provinciale budgetten. Uit de nota van de Homogene Groep Internationale Samenwerking, de zogenaamde HGIS-nota, leid ik af dat de internationale inzet van LNV bijna geheel bestaat uit de contributie aan de FAO en de kosten van de landbouwattachés à raison van ruim 28 mln. Op een totaal budget van 2,3 mld. plus 1,1 mld. uit Brussel is dat wel erg weinig. Graag een reactie van de minister op deze punten.

Ik ga naar de wereld met de centrale vraag of er in 2050 met 9 miljard mensen op aarde nog genoeg te eten is. In december 2007 waarschuwde de FAO dat er wereldwijd voedseltekorten zouden ontstaan, met onrust onder de bevolking tot gevolg. De voorraden rijst en tarwe zijn thans kleiner dan ooit. Het World Food Programme van de Verenigde Naties kon kort geleden voor het eerst nergens overschotten aankopen. De totale kosten van voedselimporten lagen in 2007 21% hoger dan in 2006. Verschillen tussen twee jaren geven geen trend aan, maar toch. Tegelijk gooien wij hier per huishouden 150 kilo voedsel per jaar weg. Oud brood, slotte koekjes, beschimmeld fruit, producten die over de datum zijn en ons niet leeg gegeten bord. Obesitas is inmiddels wereldwijd een groter probleem dan honger. Kan het cynischer? Het vet dat de een te veel heeft, komt de ander tekort. Wat een rare wereld! Ik schreef er een paar jaar terug met Rindert Kromhout een boek over, Volle buiken. Ik geef het de minister straks graag mee. Het is voor adolescenten geschreven, dus zij kan er op vrijdag in de Trêveszaal uit voorlezen. En ik weet zeker: iedereen zal het begrijpen.

Terug naar de honger. In Afrika wordt een verdubbeling van de voedselimport verwacht over de periode tussen 2000 en 2030. Alle reden dus om de lokale